

Viktorija Portere

Konstruktīvās mediācijas modelis

Mācību grāmata

Rīga, 2025

UDK 347.965.42
Po715

Portere Viktorija. KONSTRUKTĪVĀS MEDIĀCIJAS MODELIS. Mācību grāmata.
Rīga: SIA "Baltijas Starptautiskā akadēmija", 2025. – 130. lpp.

Mācību grāmatu izdošanai rekomendējusi Baltijas Starptautiskās akadēmijas studiju virziena
"Tiesību zinātne" Padome (Protokols Nr.07/24, 26.11.2024.).

ISBN 978-9984-47-298-0
© SIA "Baltijas Starptautiskā akadēmija"
© Portere Viktorija, 2025

Šo materiālu ir aizliegts izmantot, koplietot un pielāgot bez atsaucē uz publikāciju un tās autoru.

Izdevējs: SIA "Baltijas Starptautiskā akadēmija"
Redaktore: Gafta Irina
Iespiests: SIA "KONUS-B"

Priekšvārds

Šīs grāmatas autore **Viktorija Portere** ir sertificēta mediatore, zvērināta advokāte, koučs un praktiskās psiholoģijas konsultants. Autorei ir tiesību zinātņu maģistra grāds (Mg.iur.) un Divzvaigžņu mediators izglītība, kas iegūta Vācijas institūtā “Integrierte Mediation”. Autore 25 gadus darbojās kā zvērināta advokāte un mediatore, sertificēta mediators statusu Latvijā ir ieguvusi 2014.gadā, regulāri izejot atkārtotu atestāciju. Kopš 2018.gada veic pedagoga privātprakti pēc sertificētām programmām, vadot attiecīgus kursus noteikto programmu ietvaros. Autore ir arī augstskolu lektore.

Mācību grāmata ir veltīta autores izstrādātam Konstruktīvās Mediācijas Modelim (KMM), kas balstīts filozofijā un zinātniskajā virzienā – konstruktīvismā, kas ir aprobēts autores praksē konfliktu mediācijas procesos.

Profesionāli darbojoties mediācijas jomā un veicot arī mediatoru mācīšanu, autore noskaidroja sistēmu un izstrādāja tajā balstītu modeli, kuru pielietojot, puses mediators vadībā veiksmīgāk izprot konflikta cēloņus, savas vajadzības un intereses, nolūkā vienoties par konflikta risinājumu.

KMM ir strukturāli organizēts grupas mijiedarbības process, kurā mediators palīdz pusēm un citiem mediācijas dalībniekiem, kas atrodas emocionālā konfrontācijā un nespēj patstāvīgi risināt savstarpējo konfliktu, izprast konflikta būtību un pieņemt jēgpilnus, noderīgus un reālistiskus lēmumus ar dialoga metodi.

KMM var nodefinēt kā vienošanās sasniegšanas procesu starp konfliktējošiem mediācijas dalībniekiem ar mediators atbalstu, kas veidots uz iegūtās informācijas bāzes par konfliktu, mediācijas dalībnieku individuāliem konstruktiem, konstruktīvās komunikācijas sagatavošanas procesu un personīgo konstruktu korekciju ar dialoga metodi.

Konstruktīvās mediācijas mērķis nav tikai vienošanās panākšana, bet arī dalībnieku iekšējo uzskatu un attiecību maiņa. Tas padara šo pieeju īpaši noderīgu sarežģītos, ilgstošos vai emocionāli intensīvos konfliktos, piemēram, ģimenes vai darba kontekstā.

Grāmatā izklāstīta KMM teorija un procedūra, sniegti ieteikumi tās norisei, izstrādāta komunikācijas procedūra, izmantojot dialoga metodi pušu konstruktu apzināšanai, veidošanai, pielāgošanai un transformācijai. Tas ir teorētisks pamats un praktisks instruments ceļā uz konstruktīvāku un ilgtspējīgāku konfliktu pārvaldību, palīdz ne tikai izprast konfliktu dinamiku, bet arī apgūt sistemātisku pieeju mediācijas procesa vadīšanai, attīstot analītiskās, komunikācijas un empātiskās prasmes.

Grāmatu kā mācību līdzekli paredzēts izmantot dažādu profesionālās izglītības studiju kursu satura apguvei, tā arī satur 18 autores izveidotas anketas, kas ir vērtīgs praktiskais palīglikdzeklis mācībspēkiem, praktizējošiem psihologiem un mediatoriem konstruktīvās mediācijas procesa veikšanai un konfliktējošu pušu samierināšanas veicināšanai, attīstot profesionālās prasmes un reflektējošu, empātisku pieeju konfliktu risināšanā.

Ievērojot mediācijas aktualitāti un stratēģisku nozīmi konfliktu risināšanai uzņēmējdarbībā, grāmata ir derīga arī uzņēmējdarbības nozares pārstāvjiem konstruktīva dialoga veidošanai kā iekšējo konfliktu, tā arī komerciālo strīdu risināšanai pēc principa “win-win”, sasniedzot abpusēju interesēm atbilstošu izdevīgu rezultātu.

Saturs

Ievietoto tabulu saraksts	7
Ievietoto attēlu saraksts	7
Ievietoto shēmu saraksts	7
Ievads	9
1. Konstruktīvās pieejas izmantošana mediācijā.....	11
1.1. Konflikts un vajadzības	12
1.2. Konstruktīvisma teoriju un principu izmantošanas iespējas mediācijā	18
1.3. Konstruktīvo veidošanās shēmas skaidrojums	26
2. Dialogs konstruktīvajā mediācijā	30
2.1. Dialoga filozofija, komponenti, barjeras un funkcijas konstruktīvajā mediācijā	30
2.2. Dialoga būtība un vieta konstruktīvajā mediācijā	33
3. Pušu un mediatoru mijiedarbības process, izmantojot dialogu	40
3.1. Mediatoram nepieciešamās prasmes konstruktīvajā mediācijā dialoga starp pusēm veidošanai un uzturēšanai	40
3.2. Pušu mijiedarbības īpatnības konstruktīvās mediācijas procesā	51
4. Konstruktīvās mediācijas modelis un tās darbības raksturojums	53
4.1. Konstruktīvajā mediācijas modelī izmantojamās anketas	60
4.2. Konstruktīvās mediācijas procesa posmi ar tās elementiem	63
4.2. Konstruktīvās mediācijas procesa posmi ar tās elementiem	Error! Bookmark not defined.
4.3. Konstruktīvās mediācijas modeļa procesa piemērs	69
Anketu piemēri	87
Izmantota literatūra un citi avoti	124

Ievads

Saskaņā ar Latvijā spēkā esošo Mediācijas likumu, mediācija ir brīvprātīgas sadarbības process, kurā puses cenšas panākt savstarpēji pieņemamu vienošanos savu domstarpību atrisināšanai ar mediatora starpniecību (Mediācijas likums, 2014).

Mediācija ir konfliktu, domstarpību risināšanas veids, kas ievērojami atšķiras no tiesas procesa un citiem alternatīviem konfliktu un domstarpību risināšanas veidiem. Konfliktus ir iespējams risināt no varas vai likumu pozīcijas, vai, balstoties uz konfliktā iesaistīto pušu interesēm un vajadzībām, veidot mediatora vadīto dialogu risinājuma meklēšanai. Tiesas gadījumā konfliktu izšķir varas persona, kas pasludina nolēmumu, balstoties uz savu subjektīvo skatījumu uz viņai zināmajiem lietas faktiskiem apstākļiem, sadzirdēto pušu pozīciju un konflikta un tiesvedības reglamentējošiem likumiem. Mediācijas procesā mediatora pienums ir radīt vidi, kurā puses atklāj savas patiesās vajadzības un intereses un mēģina izprast savas un konflikta partnera vajadzības un intereses, balstoties realitātē un humānismā. Šādā veidā pušu pušu pieņemtais lēmums var nest lielāku labumu un gandarījumu abām pusēm un citām lietā iesaistītajām personām, ar galveno ideju saglabāt un pilnveidot cilvēciskās attiecības un vērtības un saglabāt pušu kontroli pār savu dzīvi, pie tam atrisinot konfliktu pilnībā.

Mediācijā tiek izvirzīti divi mērķi: attiecību saglabāšana vai uzlabošana un risinājuma atrašana. Tādēļ gan mediācijas process, gan mediatora profesionālā izglītība un prasmes ir vērstas uz to, lai panāktu abus mediācijas mērķus.

Mediatora profesionālā meistarība ir vadīt pārrunas tā, lai puses izprot savas un partnera patiesās vajadzības un intereses, paplašina savu redzesloku uz konflikta situācijas apstākļiem, tādā veidā panākot risinājumu, kas ir abpusēji izdevīgs un pieņemams.

Mediācijas procesa īstenošanai mediatori izmanto dažādus tās modeļus. Kā pazīstamākos var minēt vērtējošo (Noce, 2009), transformatīvo (Bush & Folger, 2005), fasilatīvo (Zumeta, 2018), sapratnes (Friedman & Himmelstein, 2006), naratīvo (Winslade & Monk, 2000, Hansen, 2003), taisnīguma atjaunojošo (Jefimovs, 2018) mediācijas modeļus, kas atšķiras pēc procesa struktūras, mediatora lomas, konflikta priekšmeta un tā dalībnieku pozīcijas.

Mediācijas procesa profesionālai vadīšanai mediatoram ir svarīgi izpildīt visus mediācijas pamatprincipus, kā arī veidot pušu domāšanu un dialoga procesu konflikta izzināšanai un risinājuma meklēšanai, kas balstās cilvēka smadzeņu un ķermeņa darbībā.

Konstruktīvisms kā zinātnes teorija dod sapratni par katra cilvēka domāšanas unikalitātes veidošanos un par konstruktīvas komunikācijas svarīgumu cilvēka attiecībās, tai skaitā arī konfliktu risināšanā. Izceļams konstruktīvisma bagātais mantojums izglītībā, filozofijā, psiholoģijā, socioloģijā. Konstruktīvās mediācijas modelis (turpmāk - KMM), kas ir aprakstīts šajā rokasgrāmatā, balstīts uz konstruktīvismu, kā pasaules izzināšanas un pedagoģijas pieeju, dialogiska skatījuma mācīšanās iespēju. Līdz ar ko, ir ārkārtīgi svarīgi izmantot šo mantojumu arī mediācijā.

Mediācijas procesā var izdalīt sekojošas problēmas: konfliktu dažādība un to agresivitātes dziļums, mediatora nepietiekoša sagatavotība un pušu negatīvība mediācijas procesam, līdz ar to mediācijas procesa mākslīga pagarināšana un neveiksmīgu mediācijas procesu palielināšana, kā rezultātā mediācija zaudē savu pievilcību.

KMM ir zinātniski pamatots konstruktīvismā balstīts mediācijas modelis, kas apvieno jau zināmos un aprakstītos mediācijas modeļus kā taisnīguma atjaunojošais, transformatīvais, naratīvais, provokatīvais un fasilatīvais un veido sava veida mediācijas “meta” modeli, kas izskaidro konfliktu rašanās un to atrisināšanas fenomenu mediācijas procesā, līdzdarbojoties profesionālam mediatoram. Tāds mediācijas modelis līdztekus konflikta risinājumam, sniedz mācību turpmāko iespējamo konfliktu risināšanai, pie tam vienlaicīgi gan pusēm, gan mediatoram.

KMM pamatā ir cilvēka konstruktus (izveidojušies pasaules izpratnes psiholoģiskie šabloni) veidošanās, domāšanas, lēmumu pieņemšanas un rīcības apzināšanās process, kam pamatā ir vajadzības un intereses, kas var konfrontēt ar realitāti, radot gan ciešanas, gan iespēju pilnveidoties un attīstīties.